

УДК 821.41-31(669)

Олеся Штанюк

**ТЕМА РОЗПАДУ ЯК ФЕРМЕНТАТИВНИЙ ДРОБ
НОВІТНЬОЇ НІГЕРІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ:
ДОСВІД ЧИНУА АЧЕБЕ**

Розглядається зразок постколоніальної літератури – роман нігерійського письменника Чинуа Ачебе „Розпад” (1958). Аналізується незахідне, імпліцитне бачення історії та культури Африки. З’ясовується специфічність художньої манери відтворення дійсності, продукованої колонізованістю.

Ключові слова: Чинуа Ачебе, Іґбо, колонізація, національна культура, соціально-суспільний досвід, конфлікт, постколоніальний роман

Розпад Британської імперії спровокував зміни у стосунках між західною культурою та імперією. Це зумовило трансформацію суті терміна „English literature”: від визначення літератур Великобританії та США до виокремлення „literatures in English” – літератур, що створюються англійською мовою за межами цих країн або всередині них вихідцями із культурних меншин. Постколоніальна реальність та активні міграційні процеси, сприяючи створенню наднаціональних спільнот, призвели до створення англомовної літератури в країнах колишньої Британської імперії [1]. Типовим зразком є розглянутий нижче роман „Розпад” нігерійського письменника Чинуа Ачебе (1930 р.н.), за походженням – вихідця з африканського племені Іґбо (другий варіант – Ібо). Українське літературознавство має досить розвинений досвід дослідження різнорідних маргінальних явищ світового літературного процесу (праці Н. Висоцької, Т. Денисової, І. Логвинова тощо). Проте поза увагою залишилися явища такого високого гатунку, як цей нігерійський письменник, лауреат Міжнародної Букерівської премії (2007).

Уже перший роман Ч. Ачебе „Розпад” (1958) одразу був високо оцінений та досі вважається „найвпливовішим романом, що вийшов з Африки” [8, с. 46]. У 1964 р. видруковано новий роман „Стріла Бога”, де описується історія селища Умофії після колонізації. В 1966 р. Ч. Ачебе публікує роман „Людина з народу”, події в якому відбуваються поза Нігерією і який викриває корумпованість постколоніального суспільства. Окрім цих творів, йому належать романи „Спокою більше немає” (1960), „Мурашники савани” (1987), а також збірки коротких оповідань, віршів, критичних статей. Сьогодні Ч. Ачебе мешкає в США і викладає в Бард Коледжі в Нью-Йорку [11, с. 40].

Звичайно, будь-який текст як такий має свої особливості, власну історію. Тому жодне прочитання певного художнього твору не дасть нам достатнього теоретичного узагальнення, відкриваючи для дискурсу лише типове. Втім, за справедливим твердженням Дж. Метца, кожен

твір культури – це імпліцитне бачення свого часу, яке треба зіставляти з різними пізнішими ревізіями, ним спровокованими [10, с. 149-150]. Отож спробуємо об'єднати проблему типового з проблемою імпліцитності. У нашому випадку за типове правиться зовнішній вплив, за імпліцитне – родовий досвід. Батьки Ч. Ачебе були ревними протестантами-євангелістами, проте вони зуміли також привити майбутньому митцю любов та повагу до традицій Ігбо. Отже, на дитинство майбутнього письменника вплинули одночасно дві культури, що знайшло своє відображення у його творчості. Опис автентичних культур, до яких належить й африканське мистецтво, пов'язаний з усвідомленням нового бачення реальності. Зокрема, це стосується виникнення у другій половині ХХ ст. так званого *постколоніального* роману, достатньо розглянутого Ж. Дерідою та Ж. Лаканом.

Саме з часів трощення та розпаду колоніалізму в художньому та науковому дискурсі активізуються дві основні теми: що відбувається з колонізованими націями після деколонізації, а також як з'ясувати позитивні чи негативні моменти колонізації та деколонізації [10, с. 149]. Значущим фактом стає поява нового способу мислення, де на перший план виходять маргіналізовані до того форми. Переосмислення роману відбувається у перспективі незахідних ідей та пріоритетів. За твердженням Е. Саїда, „багато постколоніальних письменників несуть у собі своє минуле: як рубці від принизливих ран, як стимул до різних практик, як потенційно виправлені бачення минулого, що прагнуть нового майбутнього, як досвіди, що знову й знову наполегливо тлумачаться й розгортаються, досвіди, в яких мовчазний тубілець говорить і діє на території, відібраній у імперії” [2, с. 70]. Саме означені дослідником аспекти виявилися притаманними багатьом постколоніальним письменникам сьогодення – вихідцям із країн колишнього Британського домініону, зокрема для Ч. Ачебе.

Незважаючи на те, що його твір „Розпад” не був першим англомовним романом свого роду, саме він по праву вважається найвизначнішим та найвпливовішим африканським романом сьогодення. За словами С. Гіканді, „ніхто з письменників, що передували Ч. Ачебе, не мав такого впливу на становлення та видозміну африканської літературної традиції; ніхто не зміг встановити тих умов, за яких створювалася та поширювалася африканська література” [8, с. 4-5]. Значущим є те, що роман, у якому письменник запропонував читачу значно відмінну від західного трактування альтернативну історію чорного континенту, з'явився саме напередодні тотальної деколонізації Африки. Таким чином, цей твір виявився романом-передчуттям. Текст розповідає про останні роки життя племені Ігбо напередодні європейського завоювання. „Розпад” – це роман про колонізацію Африки, передану з нового погляду – з позиції колонізованого народу, тобто імпліцитно.

Ч. Ачебе не лише намагається виголосити на весь світ про культуру та традиції Ігбо, але й нагадати власному народові його історію, переконати в значущості своїх цінностей. Письменник

підкреслює, зокрема, що „африканці не від європейців почули про культуру вперше. Їхні суспільства не були бездумними, темними, а навпаки, часто були засновані на глибокій філософії, цінностях і красі; окрім того, в них було почуття власної гідності” [4, с. 8], хоча багато африканців вже погоджувалося на той час із судженням про маловартісність власних цінностей та традицій. Саме Ч. Ачебе ламає цей стереотип Африки як примітивної землі, або, за визначенням Дж. Конрада, „серця темряви”. На думку письменника, „найгірше, що може трапитися з народом, це втрата його гідності та самоповаги. Обов’язок письменника полягає в тому, щоб допомогти відновити їх, наочно показавши, що ж трапилося з цим народом, що він втратив” [7, с. 7]. У романі „Розпад” автор намагається допомогти людям племені Ігбо зрозуміти, ким вони є, допомогти народові відновити почуття власного минулого. У творі Ч. Ачебе простежується нерозривний зв’язок між ідеями нації та національної культури.

Слід підкреслити, що, хоча роман написаний літературною англійською мовою, йому притаманний ритм, що передає відчуття африканської фольклорної традиції. Автентична атмосфера в романі стилістично вимальовується африканськими реаліями. Мова роману тісно пов’язана з мовою племені Ігбо, автор досить часто вживає африканські слова: вони не є загальновідомими, їхня доцільність виявляє себе у необхідності пояснити ними своєрідні особні явища, що не мають відповідників в англійській мові (приміром: **egwugwu** – *втілення духів племені*, **ogbanje** – *дитина, що помирає і, перероджуючись, повертається до матері*, **obi** – *хатина глави сім’ї*). Трапляються також випадки, коли, попри існування адекватних відповідників в англійській мові, Ч. Ачебе все ж надає перевагу відповідному слову Ігбо (**nna ayi** – *наш батько*, **ndichie** – *старійшини*, **ochu** – *вбивство*). Ці слова одразу пояснюються у тексті і вживаються не для того, щоб заплутати чи заінтригувати читача, а заради збереження у тексті важливого за своєю функціональною значущістю своєрідного африканського колориту. Крім того, вирази та прислів’я, вжиті у романі, переконують читача у приналежності самого автора до культури Ігбо. Відтворенню африканського колориту послуговують також власні імена (*Okonkwo, Unoka, Obierika, Ekwefi, Ikemefuna*) та топоніми (*Umuofia*). Загалом у романі Ч. Ачебе надзвичайно гостро постає мовне питання. З проблемою мовного непорозуміння суспільство Ігбо пов’язує всі конфлікти між білими людьми та общиною. Це яскраво подається через діалог між двома персонажами роману: „*Does the white man understand our custom about land?*” – „*How can he when he does not even speak our tongue?*” [3, с. 151].

Специфічною є в романі доцентрова (геліоцентрична) система персонажів. Звідси, звичайно, головним героєм роману стає один із лідерів, кращих воїнів племені Ігбо – Оконкво. Його розмірене життя, як одного з найвизначніших людей клану, ламається в одну мить: випадково вбивши члена свого племені, він повинен на сім років покинути клан, стати вигнанцем. Саме це стає початком зламу його

життя. Повернення на батьківщину робить Оконкво свідком великих перемін, пов'язаних із приходом білої людини. За роки відсутності головного героя життя племені змінилося кардинальніше, ніж за усю тисячолітню історію існування: „*The clan has undergone such profound change during his exile that it was barely recognizable*” [3, с. 157]. Виявляється, що сам клан не здатний прийняти члена свого племені, натомість у них є нові люди, нова релігія, новий уряд і нові теми для розмов: „*the new religion and government and trading stores were very much in the people's eyes and minds ... they talked and thought about little else, and certainly not about Okonkwo's return*” [3, с. 157]. На прикладі клану Оконкво Ч. Ачебе аналітично показує складний процес формування руйнівних контактів європейців з африканськими племенами. Автор не просто констатує, що імперіалізм може зламати людину, цей роман розповідає не лише про те, як легко колонізатори завоювали плем'я. На думку Дж. Метца, якби твір зосереджувався тільки на цих питаннях, то він нічим би не відрізнявся від написаного на цю тему раніше [10, с. 123-124], а Ч. Ачебе, безперечно, дає своє імпліцитне бачення колонізації Африки.

На погляд К. Букера, Оконкво є візуальною репрезентацією стандартів життя Ігбо [11, с. 202], оскільки він успішний та заможний, має все, чого хоче і до чого прагне. Однак все змінюється після вбивства Ікемефуни – полоненого хлопця з іншого племені. Оконкво бере участь в цьому не тому, що так потрібно, а через свій страх здатися слабким. Саме загибель Ікемефуни для головного героя, за словами Д. Керрола, „розпочинає низку невдач, що закінчуються його смертю” [6, с. 44]. Можливо, за законами суспільства, такий вчинок є достойним та виправданим, однак з моральної точки зору це не так, за її сутністю всі рішення Оконкво ведуть до біди. Д. Райт зауважує, що Оконкво неначе „випробовує межі цілісності суспільства і показує власну нездатність людських почуттів” [12, с. 79]. Слід зауважити, що страх керував всіма вчинками Оконкво: „... *his whole life was dominated by fear, the fear of failure and of weakness. It was deeper and more intimate than the fear of evil and capricious gods and of magic... It was not external but lay deep within himself. It was the fear of himself, lest he should resemble his father*” [3, с. 10]. Боязнь стати схожим на батька – ось основна причина успіху Оконкво. Однак, за твердженням Д. Райта, впертий опір Оконкво і його палке бажання стерти з пам'яті досвід життя свого батька „суперечать традиціям суспільства, що славиться своїм талантом знаходити компроміс, і яке судить людину за її власні заслуги, а не за провини батьків” [12, с. 78]. Саме страх у вирішальний момент стає на перешкоді Оконкво: він не може допомогти своєму народові у важкі часи. Але ця неспроможність описується не як неспроможність невдахи, а як неспроможність героя, оскільки Оконкво прагне боротися з вторгненням чужинців та насаджуванням корінним жителям чужинських законів, оскільки, за його переконанням, „слід жити за звичаями своїх батьків”: „*It is good that a man should worship the gods and the spirits of his father*” [3, с. 164]. А готовність призвичаїтися означає для Оконкво

зруйнування власної автентичної культури.

Небажання головного героя приймати зміни в інших є наслідком опору змінам у собі. Це теж є виявом слабкості – адже призводить до самогубства, що в свою чергу не відповідає звичаям Іґбо: „*It is against our custom,*” said one of them. „*It is an abomination for a man to take his own life*” [3, с. 178]. Проте смерть Оконкво була невідворотною, оскільки через власну негнучкість „він був неначе палиця у колесі прогресу” [5, с. 69]. К. Букер підкреслює, що хоча „Розпад” – це насамперед „розповідь про дезінтеграцію традиційного африканського суспільства, також це історія особистої трагедії однієї людини, чие життя розпадається під час цього процесу” [5, с. 69]. Загибель Оконкво є не лише його смертю, а нещастям цілого суспільства, і саме з даного моменту життя Іґбо назавжди зміниться. В цій трагедії старійшини клану справедливо звинувачують чужинців: „*That man was one of the greatest men in Umuofia. You drove him to kill himself; and now he will be buried like a dog...*” [3, с. 179]. Якраз вони є причиною всіх бід, зміни соціального устрою, розпаду не лише окремих сімей, кланів чи племен, а цілого суспільства. Однак протагоніст роману не Оконкво, а Умофія. За словами Ч. Ачебе, цей народ, як ящірка, „коли втрачає один хвіст, в нього появляється інший” [3, с. 147]. Саме Оконкво є цим „хвостом”, невід’ємною частиною племені, якої не можна повністю позбутися, але можна замінити.

На відміну від Дж. Конрада, Ч. Ачебе у своєму романі не описує захоплення та обожнювання тубільцями колонізаторів, а викриває істинне ставлення корінного населення до європейців. Особливої уваги заслуговує перша розмова Оконкво зі своїми співвітчизниками про білих людей: „*It is like the story of white men who, they say, are white like this piece of chalk,*” said Obierika. He held up a piece of chalk, which every man kept in his obi and with which his guests drew lines on the floor before they ate kola nuts. ... „*And have you never seen them?*” asked Machi? „*Have you?*” asked Obierika. „*One of them passes here frequently,*” said Machi. „*His name is Amandi.*” Those who knew Amandi laughed. He was a leper, and the polite name for leprosy was „*the white skin*” [3, с. 65]. Поняття „біла людина” є евфемізмом до слова „прокажений”. Цей „збіг” символічний, адже як проказа захоплює все людське тіло, так колонізатори, вразивши Африку в саме її серце, швидко поширилися по всій території країни. Порівняння білих людей з шматком крейди також є символом, причому, використовуючи його, Ч. Ачебе відокремлює європейців, не лише вказуючи на колір, а й через певний „акт відмежування”: згідно з традицією непрошений гість не може переступити білої лінії, накресленої на підлозі оселі. Проте колонізатори, хоч і непрошені гості, порушили це правило, встановивши свої закони на чужій території.

Символічна також поява сарани, оскільки там, де є одна комаха, обов’язково з’являться й інші і, швидко захопивши і знищивши одну частину території, розповзуться далі. Проте письменник наголошує на неадекватному сприйнятті цього явища культурою Іґбо. Сарана для них

не є злом, навпаки, люди захоплюються нею: „*Locusts are descending, was joyfully chanted everywhere, and men, women and children left their work or their play and ran into the open to see the unfamiliar sight. ... It was a tremendous sight, full of power and beauty* [3, с. 48]. Поява колонізаторів-проповідників викликала таке ж збудження серед племінного населення: „*The arrival of missionaries had caused a considerable stir in the village of Mbanta. ... every man and woman came to see the white man*” [3, с. 125]. Однак сарана і біла людина принесли лише винищення та спустошення.

Серед інших традиційних африканських образів, використовуваних письменником, є пальмова олія та прислів'я Ігбо, що широко вживаються у житті племені, оскільки „прислів'я – це пальмова олія, з якою їдять слова” [3, с. 4]. Тут автор протиставляє африканців європейцям, оскільки останні при спілкуванні цінують перш за все прямоту та чіткість висловлювання, тоді як Ігбо у своїх діалогах часто використовують метафори, позаяк це є частиною їх культурної традиції. Порівняння слів із пальмовою олією доречно, адже воно відображає сутність племені, де панівне сільське господарство. Ігбо однаково цінують їжу, основу життя, та слова, основу взаєморозуміння і суспільства.

У романі письменник показує нетерпимість європейців до чужих традицій. Прийшовши на чужу територію, колонізатори трансформують, переставляючи „з ніг на голову”, все: насамперед відбуваються переміни в уставах та релігійних віруваннях. Ламається звичний устрій життя племені, розпадається сам клан: „*Okonkwo was deeply grieved. He mourned for the clan which he saw breaking up and falling apart*” [3, с. 157]. Зміни неминучі, й навіть найкращі плани Оконкво рушаються. Він приречений порушити традиції, в які вірить і які ревно оберігає в той момент, коли суспільство невпинно розвалюється. У своєму вірші „Друге прищестя”, який став епіграфом до роману, В. Б. Єйтс писав, „*Things fall apart; the centre cannot hold; /Mere anarchy is loosed upon the world*” [13]. Так і Умофія, спочатку будучи знищеною зсередини, зіткнулася з руйнівними силами ззовні. Крім того, традиційна жорстокість та нетерпимість клану щодо меншин пришвидшила цей розпад.

Автор сам дає відповідь на питання про те, в чому полягала сила білих людей: „*The white man is very clever. He came quietly and peaceably with his religion. We were amused at his foolishness and allowed him to stay. Now he has won our brothers, and our clan can no longer act like one. He has put a knife on the things that held us together and we have fallen apart*” [3, с. 152]. Справді, якби європейці прийшли з війною, їм не вдалося б настільки вплинути на внутрішній устрій життя народу. Культура африканського племені була підірвана в першу чергу зсередини. Жителі Умофії сприймають світ крізь призму власного соціального досвіду, адже „досвід – не лише те, що вже було. Досвід це те, що ми можемо зробити і до чого ми готові в разі, якщо щось трапиться” [7, с. 11]. Цим „щось” став прихід білої людини, а суспільству не достатньо було власного досвіду, щоб не піддатися її впливу.

Важливо наголосити, що в Умофії не було королів чи вождів, там існувало демократичне та ефективне управління, старійшини. Проте, оскільки західна традиція потребує лідера, місіонери створюють уряд за європейським зразком, що руйнує усталене життя суспільства. В разі непослуху, суд використовує міри покарання білої людини: повішення або шмагання, що в обох випадках неприйнятне для Ігбо, позаяк нівелюються тисячолітні традиції племені. Таким чином, основною причиною дисгармонії культур є брак соціальної взаємодії та взаєморозуміння між культурами. Важливо, що це непорозуміння не закінчується разом з романом, воно триває, обертаючись для народу Африки трагедією, а для європейців будучи просто „цікавим випадком” чи так званою нетиповою ситуацією.

Іншою провідною темою роману стає художній аналіз перехідного періоду переродження африканської людини. Це змальовується як здатність Ігбо реагувати на події по-новому, змінюватися, пристосовуватися. В романі кілька разів згадується про зникнення деяких традицій, натомість появу нових, а колонізація – це час великих перемін. Ч. Ачебе наголошує на гнучкості суспільного устрою Ігбо: вони порівнюють свої традиції з традиціями та звичаями своїх сусідів, завжди перебувають у пошуку та постійно адаптуються до нових умов. Проте Оконкво не адаптується і, незважаючи на всі зусилля, чимраз більше відділяється від своєї нації, аж доти, доки „дотримання національних законів стало незвичним у клані” [6, с. 58], з чим головний герой не зміг змиритися до смерті.

Одним з основних засобів, які використовує Ч. Ачебе в романі, є відхилення від теми. Хоча у центрі твору стоїть трагедія Оконкво та його народу, автор часто змальовує кумедні, та, на перший погляд, незначні випадки з побуту Ігбо. Саме це надає роману художності та реалістичності. Життя народу зображено не з європейської точки зору, а з африканської, тобто імпліцитно. Так читач спостерігає за його звичаями та традиціями, що визначають важливі моменти життя членів племені. Очевидно, що європейці, які контролюють корінне населення, мають вигідну їм думку про культуру колонізованих. У своєму романі Ч. Ачебе намагається зламати ці стереотипи, зображуючи добре розвинений соціальний устрій Ігбо. Водночас письменник не звинувачує плем'я за підкорення колонізаторам, навпаки, автор намагається переконати читача у відсутності в народі альтернативи. Крім того, традиції корінного населення не облагороджуються, а навпаки, часто критикуються та ставиться під сумнів їх гуманність. Отже, відтворення Ч. Ачебе природних подій життя Умофії надає правдивості його письму.

Письменник аж ніяк не ідеалізує доколоніальне суспільство, це не передколоніальний рай. Ч. Ачебе пише: „Ми не можемо робити вигляд, що наше минуле було ідилією. Ми повинні визнати, що в ньому були як позитивні, так і негативні моменти” [4, с. 9]. Автор в жодному разі не прикрашує Ігбо, а навпаки, описує багато їх недоліків, зокрема жорсткий патріархат, людські жертвоприношення, страх перед близнюками та їх вбивство, полігамність стосунків, побиття чоловіками своїх дружин

тощо. Однак Ч. Ачебе не вибачається перед читачем за негативні аспекти автентичної культури, а прагне просто розповісти правду про життя африканських племен, зазирнути в глибину їх існування.

У романі автор об'єктивно змальовує позитивні та негативні сторони культури Ігбо. Саме цим він надає ціннісної вартості традиціям африканських племен. Ч. Ачебе неодноразово звертає увагу на справедливість законів цього народу і, незважаючи на суперечливість, іноді навіть жорстокість традицій, показує високий духовний, економічний розвиток, а також власну законодавчу систему цього суспільства. Хоча в романі не йдеться про протиставлення нігерійської культури європейцям, автор також не схвалює нав'язування чужої, незрозумілої європейської культури нігерійському племені, яке не бажає її приймати.

Ще однією з основних проблем, висвітлюваних Ч. Ачебе, є конфлікт між африканською релігією, віруваннями Ігбо, та християнством. Автор підкреслює силу та слабкість обох віросповідань. Виходячи на середину площі, місіонери стверджують, що впродовж тисячоліть клан поклонявся фальшивим богам із дерева та каменю і, після тисячоліть ідолослужіння, закликають повернутися до „справжнього” бога. Це також послужило причиною непорозуміння. Окрім того, письменник репрезентує традиційні християнські символи і показує контрастну реакцію клану на них. Так, Ігбо сприймають розп'яття лише як фетиш, предмет поклоніння білими людьми. Члени племені не могли зрозуміти різницю між богом білої людини та тим, якому поклонялися вони, а також потреби змінювати свої вірування. До того ж клан сприймав святу Трійцю не як втілення одного господа, а як трьох різних богів, тобто політеїстично.

Незважаючи на це, Ч. Ачебе не відкидає нової релігії, нових уставів і, відповідно, нового соціального досвіду. Автор пропонує нам довгі дискусії місіонера містера Брауна та одного з племінних старійшин Акунни, і, хоча кожен з них залишається при своїй думці, позитивом є те, що вони все ж таки дізналися більше про вірування один одного. Це свідчить про спробу налагодження контакту, коли обидві сторони прагнуть краще вивчити і зрозуміти одна одну. Проте очевидно, що європейці, навіть такі ліберальні, як проповідник містер Браун, ніколи навіть не припускали думки про можливість навчитися чогось в африканців. Це теж є частиною трагедії Ігбо, народу, який починає усвідомлювати свою нездатність досягнути всю глибину невігластва білої людини. Повною протилежністю містеру Брауну був місіонер, який прийшов йому на зміну, – містер Сміт. „*He condemned openly Mr. Brown's policy of compromise and accommodation. He saw things as black and white. And black was evil*” [3, с. 158]. Відповідно, добром було біле, тобто місіонери, а африканські традиції визнавалися поганими: „*But he says that our customs are bad, and our own brothers who have taken up his religion also say that our customs are bad*” [3, с. 151].

Бажаючи повернути більше віруючих, місіонери не гребують нічим: вони приймають вигнанців та недоторканих, „*afulefu, worthless,*

empty men" [3, с. 124], тобто людей без титулів, землі та прав. Життя проповідників, де всі були рівними та однаковими, протиставлялося племінному. Таким чином, бажання бути значущими членами суспільства приваблювало людей, відкинутих кланом. Письменник зображує й іншу, внутрішню сторону новонавернених, людей, для яких не було місця у власному племені, тому вони змушені були шукати його деінде. Для того, щоб підкреслити негативний аспект роботи місіонерів, Ч. Ачебе стверджує, що навіть „новонавернені” ніколи насправді повністю не приймуть нової релігії. Читач розуміє, що кожен із них має свої внутрішні егоцентричні мотиви, щоб піти з місіонерами в „проклятий ліс”, адже саме цю територію, на яку не наважувався навіть зайти жоден член суспільства Ігбо, плем'я віддало колонізаторам. У романі зображено два такі приклади. Так, сина Оконкво Нвойе більше приваблювали „мелодії та звуки евангелізму”, ніж його доктрини; крім того, він не міг віднайти своє місце в племені. Щодо Ннеки, то, двічі народивши близнят, вона вирішила, що лише місіонери можуть врятувати її ще ненароджену дитину. Незважаючи на це, у своєму романі Ч. Ачебе ніколи не припускає прийняття і визнання християнства новонаверненими.

Метою місіонерів було змінити всі аспекти африканського життя та трансформувати їх в європейські. Колонізаторам були байдужі умови життя африканських племен. Для завойовників це була просто статистика: скільки племен навернули до нової віри, а скільки ні. Підтвердженням цього є останній абзац роману: „*As he walked back to the court he thought about that book. Every day brought him some new material. The story of this man who killed a messenger and hanged himself would make interesting reading. One could write a whole chapter on him... He had already chosen the title of the book, after much thought: The Pacification of the Primitive Tribes of the Lower Niger*” [3, с. 179]. Зіткнення культур, яке стало наслідком колонізації Нігерії, потягло за собою незворотні зміни у всіх сферах життя суспільства. Проте автор переконаний, що африканці від цього не стали щасливішими, їх життя ніскільки не поліпшилося. Колонізатори принесли з собою розпач і страждання, які неможливо було описати. На цьому і наголошує письменник, стверджуючи, що „*even now they have not found the mouth with which to tell of their suffering*” [3, с. 152].

Проте Умофія не розпалася, змінився стиль життя та соціальний устрій. Єдине, що зруйнувалося, це життя Оконкво, оскільки він не зміг адаптуватися. Кінець світу не настав, суспільство просто змінилося, і народ змінився разом із ним. Колоніалізм та насадження європейських принципів призвели до значних змін у житті клану. Люди опинилися в умовах, в яких вони не могли існувати, використовуючи лише свій попередній досвід, основою якого були звичаї та традиції. Змінилося занадто багато, щоб повернутися до попереднього життя. Появилися нові проблеми і народ не розв'яже їх до того часу, поки не навчиться сприймати їх з нової точки зору, в новому контексті.

Отже, Ч. Ачебе показує нам розпад однієї культури і заміну її

іншою, порушуючи проблеми асиміляції нації та втрати її ідентичності. Суспільство Ігбо видавалося Ч. Ачебе досучасним патріархальним світом, де ще існували стабільність і справжні успадковані цінності. Однак, на думку автора, він неминуче буде зруйнований новою прийдешньою епохою. На відміну від Р. Кіплінга чи Д. Дефо, які зображували своїх героїв імпліцитовано як чужинців, Ч. Ачебе змальовує суспільство Ігбо з подвійною імпліцитністю, оскільки він свій, не сторонній у цьому середовищі, а водночас пропонуючи читачам нове бачення автентичної африканської культури.

1. Павлов Е. Вновь приводя в замешательство: малые литературы Аотеароа/Новой Зеландии // НЛО. – 2007. – № 85 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/nlo/2007/85/pa23.html>.
2. Саїд Е. Культура й імперіалізм. – К.: Критика, 2007 – 608 с.
3. Achebe Chinua. *Things Fall Apart*. – London: Everyman's Library, 1992. – 181 p.
4. Achebe Chinua. *The Role of the Writer in the New Nation* // *African Writers on African Writing*. – London: Heinemann, 1973. – 172 p.
5. Booker, M. Keith. *The African Novel in English: An Introduction*. – Portsmouth: Heinemann, 1998. – 227 p.
6. Carroll, David. *Chinua Achebe*. – New York: St. Martin's Press, 1980. – 192 p.
7. Gikandi Simon. *Reading Chinua Achebe: Language & Ideology in Fiction*. – Oxford: James Currey Publishers, 1991. – 166 p.
8. Gikandi Simon. *Chinua Achebe and the Invention of African Culture / Research in African Literatures*, 2001. –Vol. 32. – P. 3-8.
9. Lane Richard J. *The postcolonial novel*. – Cambridge: Polity press, 2006. – 146 p.
10. Matz Jesse. *The modern novel: a short introduction*. – Oxford: Blackwell publishing, 2004. – 194 p.
11. *The Chinua Achebe Encyclopedia* /ed. by M. Keith Booker. – Westport, CT: Greenwood press, 2003 – 318 p.
12. Wright, Derek. *Things Standing Together: a Retrospect on Things Fall Apart* // *Chinua Achebe: A Celebration* / ed. by Petersen, Kirsten Hoist, Rutherford, Anna. – Oxford: Heinemann, 1991. – P. 76-82.
13. Yeats, William Butler. *The Second Coming* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.potw.org/archive/potw351.html>.

Summary

The article is devoted to the analysis of the example of the postcolonial novel „Things Fall Apart” by Chinua Achebe. A new, non-western vision of the African history and culture has been analyzed. The investigation is focused on the fact that the author has his own manner of depicting reality from the point of view of the colonized nation.

Key words: Chinua Achebe, Igbo, colonization, national culture, social experience, conflict, postcolonial novel

Стаття надійшла до редколегії 14.11.2008